CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ISTORICULUI STAȚIUNII STÎNA DE VALE (1879—1890)

de

VIOREL FAUR

DUMITRU CLUCIU

Situată într-un cadru geografic de o rară frumusețe, Stîna de Vale este o stațiune care — datorită existenței aici a unor condiții propice refacerii energiei omului modern — este extrem de solicitată, cu deosebire în perioada de vară, cînd se poate constata o adevărată „forfotă cotidiană“ în spațiile destinate odihnei și plimbărilor, dar și pe cărările din apropiere. Așa cum observa un predecesor, cine ia contact cu acest loc privilegiat al Apusenilor nu va evita să revină, ci, dimpotrivă, va încerca să-i devină un vizitator frecvent. Pentru ca turiștii din județul Bihor, ori cei din alte părți ale țării, să dispună de informații în legătură cu istoricul acestei stațiuni — care reprezintă, prin aerul tonifiant și unicitatea peisajului natural ce o înconjoară, un autentic factor de redresare a potențialului uman —, ne-am propus să reactualizăm datele utile unui asemenea demers, întemeindu-ne pe surse sigure, în cea mai mare parte neintrate în circuitul științific.

Avînd în vedere dificultatea depistării lor și rigoarea cu care am întreprins această investigație, am fost nevoiți să tratăm, în partea inițială a lucrării noastre, numai anii de început ai existenței stațiunii, adică perioada dintre 1879—1890, cînd s-a configurat *cea dintîi imagine a stațiunii* montane la care ne referim, specifică sfîrșitului de veac trecut și din care n-a mai rămas nici o mărturie, dispărînd integral pe parcursul anilor. Este cu atît mai interesantă pentru contemporani cunoașterea acestei *etape* din istoricul Stînei de Vale, cu cît ea poate fi reconstituită numai pe baza unor materiale documentare accesibile doar cercetătorilor sau celor interesați, cu deosebire, de aprofundarea acestei problematici.

Considerăm necesară precizarea că au fost manifestate anterior unele încercări notabile de fixare în timp a datelor, ori chiar de recompunere a cîtorva aspecte semnificative ale istoricului stațiunii. În anul 1887

https://biblioteca-digitala.ro

a apărut o broșură semnată de Ioan Buteanu[1] — directorul gimnaziului „Samuil Vulcan“ din Beiuș —, avînd ca obiect consemnarea unor realități turistice bihorene, dar mai ales descrierea stațiunii Stîna de Vale. Din perspectiva lucrării noastre, sînt de un real interes referirile cu privire la modul cum era parcursă, în acel timp, distanța de la Beiuș la Stîna de Vale, precum și aprecierile vizînd poziția geografică de excepție a stațiunii, extensiunea și clima acesteia, izvoarele și căile principale, locurile de excursii și plimbări. Capitolele cele mai utile sînt însă cele consacrate prezentării edificiilor existente (în anul 1887), confortul și distracțiunile oferite turiștilor[2], efectuîndu-se implicit o propagandă în beneficiul noii stațiuni. O sumară reluare a datelor din această broșură, la care se adaugă altele, extrase din materiale în limba maghiară, se constată într-unul din capitolele[3] cărții *Stîna de Vale* (editată la Oradea, în 1936) și, de asemenea, în paginile lucrării în manuscris aparținînd lui Ioan Tămaș, aflate actualmente în depozitele[4] filialei orădene a Arhivelor Statului. De remarcat, sub acest raport, inițiativa lui Titus Roșu de a publica în ziarul *Crișana* (1977) un întins serial[5] despre Stîna de Vale, în cuprinsul căruia actualizează o parte din informația documentară existentă în lucrările anterioare, completînd-o cu rezultatele propriilor cercetări și, mai ales, cu interesante considerații despre istoricul, toponimele și legendele cu privire la stațiune.

Acesta fiind stadiul recompunerii istoricului Stînei de Vale (între anii 1879—1890), ne-am propus ca să elaborăm o lucrare cît mai cuprinzătoare, care să includă nu numai sursele documentare valorificate de autorii menționați, ci și altele, incomplet puse la contribuție, pînă acum, între acestea detașîndu-se cele inserate în paginile revistei *Familia*, de la simple note și pînă la relatări de o evidentă factură turistică.

În numărul din *16 noiembrie 1879* al revistei *Familia* se făcea cunoscut — ca o realitate ce merită a fi reținută — că „s-a descoperit în apropierea Beiușului“ o „baie nouă“[6], adică — în termeni contemporani — un loc de stațiune, căruia „poporul“[7] (mai exact țăranii din satele situate în proximitatea acestuia) îi „zicea“ Stîna de Vale. Se atestă, deci, faptul că numele stațiunii — despre care se afirma, cu spirit vizionar,

---

[1] Ioan Buteanu, *Stan'a de Vale, cu o privire scurtă la regiunea munților bihoreni*, Edițiunea „Amicului Familiei“, Imprimeria „Aurora“ p. A. Todoran, Gherla, 1887, p. 13—63.

[2] *Ibidem*, p. 63—67.

[3] *Stîna de Vale*, sub red. lui dr. Traian Haneș, Oradea, 1936, p. 16—17.

[4] Ioan Tămaș, *Stațiunile balneo-climaterice și izvoarele termale și minerale din regiunea Crișana* (mss. dactilografiat, 1960), în Arhivele Statului Oradea, *fond Colecția de documente*, II, dos. 126 (nepaginat).

[5] Titus Roșu, *Stîna de Vale. Istoric, toponime și legende*, în *Crișana*, 1977, nr. 17, p. 2; nr. 23, p. 2; nr. 29, p. 2; nr. 47, p. 2; nr. 71, p. 2; nr. 83, p. 2; nr. 89, p. 2; nr. 95, p. 2; nr. 113, p. 2; nr. 119, p. 2 și nr. 125, p. 2.

[6] *Familia*, 1879, nr. 85, p. 552.

[7] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

că „va avea (un) viitor frumos“[8] — este de proveniență locală și că el derivă de la *stîna* care se afla în valea dintre munți. Prin urmare, mai existau și alte stîne[9] în zona munților, dar nici una atît de bine plasată și ferită de „vînturi și furtune“[10].

Dintr-un material publicistic, de o certă valoare documentară, rezultă că în vara anului 1879 a fost pusă „la ordinea zilei cestiunea Stînei de Vale“[11], în sensul că s-a procedat la analiza concretă a condițiilor oferite de „numita vale“, care era comparată cu un „fund de căldare“[12]. Publicul era pe larg informat, în același loc[13], despre toate acțiunile menite să transforme Stîna de Vale într-o veritabilă stațiune montană. Judele administrativ Constantin Boiț a formulat cel dintîi constatarea — împărtășită și de beiușeni — că *„acea vale este aptă spre cură climaterică“* (fiind asemănătoare cu „Tuşnadul Transilvaniei și Gleichenbergul Stiriei“[14]), intervenind totodată pe lîngă conducerea comitatului, pentru a fi verificată exactitatea unei asemenea afirmații. Astfel, în luna iulie a anului 1879, „protomedicul“ Ioan Lukács a fost trimis „să studieze acea localitate și să-și facă raportul“[15] asupra posibilităților ei. A fost „însoțit de mai mulți“ intelectuali din Beiuș, care au dovedit o lăudabilă stăruință în direcția efectuării unei cît mai obiective evaluări a stărilor de lucruri. Amintitul specialist, în raportul său către *Comisiunea administrativă comitatensă,* considera că este vorba de „un adevărat paradis, carele este desemnat de natură spre salubritatea omenimei“[16]. Primit cu „aplauze și vivate“[17], raportul a fost transmis — „cu părtinire călduroasă“[18] — *adunării generale* a comitatului Bihor, care, în ședința din 18—19 septembrie 1879, a „esmis ... o deputațiune care să studieze terenul“[19], deci să se pronunțe cu toată responsabilitatea în legătură cu această problemă, care ajunsese să constituie o preocupare, datorită insistenței beiușenilor, pentru organele administrative ale comitatului. Raportul acestei comisii (condusă de vicecomite), elaborat la 27—28 octombrie, a fost înaintat, pentru a fi luate măsurile necesare, ședinței generale din *18 decembrie 1879,* care *„a decis* ca la localitatea numită *să se facă drum practicabil* (subl. ns.) și spre acest scop (se) va întrebuința o parte din lucrul public (pe care îl prestau, de fapt, țăranii în cadrul obliga-

---

[8] *Ibidem.*
[9] Titus Roșu, *Stîna de Vale și împrejurimile în toponime și legende,* în *Crișana,* 1977, nr. 89, p. 2.
[10] R., *Stîna de Vale, în Familia,* 1880, nr. 8, p. 48.
[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem.*
[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

ţiilor faţă de stat — n.n.) şi o sumă anumită din fondul"[20] comitatului. Tot atunci s-a stabilit ca să se „facă reprezentaţiune la ministeriu", pentru ca acesta să acorde episcopului român din Oradea, ca proprietarul terenului (încă de la finele secolului al XVIII-lea), un împrumut de 15 000 de florini, cu scopul de a se construi cu aceşti bani edificiile necesare „şi anume una scaldă rece, una ospătărie, 20 odăi pentru oaspeţi, aranjarea parcului şi înfrumuseţarea locului"[21]. Era luată în seamă şi declaraţia unor „proprietari avuţi ... că vor cumpăra locuri de zidire şi vor ridica edificii pentru ... familiile lor"[22], ceea ce nu s-a întîmplat. Interesant de remarcat este entuziasmul de care au fost cuprinşi, în acele momente, cei implicaţi în decizia de întemeiere, pe baze oficiale, a unei staţiuni la Stîna de Vale.

Aşadar, rezultatul acestor demersuri a constat în angajarea comitatului ca să construiască drumul de la Budureasa la Stîna de Vale (ceea ce era extrem de dificil, deoarece pe întinse suprafeţe nu existau, la acea dată, decît cărări pe care se putea circula pe jos sau călare), iar a stăpînului „domeniului" ca să ridice „zidirile". Episcopul Mihail Pavel efectuase, de altfel, în luna septembrie 1879, o deplasare la Stîna de Vale — „în societatea oficianţilor săi domeniali" — , arătîndu-se „încîntat de frumuseţea locului" şi exprimîndu-şi dorinţa „fierbinte" de a face acolo „un stabiliment de baie cu cură climatică"[23]. În temeiul acestor date, se poate afirma că *hotărîrea de înfiinţare a noii staţiuni a fost luată în anul 1879*, participînd la aceasta toţi factorii interesaţi, adică proprietarul locului şi autorităţile comitatense, fiecărei părţi revenindu-i sarcini precise în vederea punerii temeliilor, într-un timp cît mai scurt, a staţiunii montane, precum şi în ce priveşte asigurarea unei corespunzătoare căi de acces.

Prezintă, credem, un real interes pentru contemporani, o descriere a modului cum arăta Stîna de Vale în anul 1879, înainte de a fi intervenit omul, pentru a contribui la transformarea parţială a realităţilor naturale existente. Dispunem, în acest sens, de impresiile pe care le-a publicat, tot în revista *Familia* din Oradea, un avizat cunoscător, după cum însuşi mărturiseşte: „Împărtăşitorul acestora avînd cunoştinţa locului, pe baza aceleia se exprimă, că acea vale romantică are o formă rotundă ovală, giur împrejur e tivită cu brad, iar mijlocul ei îl creapă un rîu cristalin destul de abundante. Nu departe de la intrarea în vale, d-a dreapta, sub un culmişor, este un izvor mai mic, iară d-a stînga, mai la deal, un izvor mai mare, a cărui apă cristalină şi rece ca ghiaţa iese de sub stîncă în abundanţia, cît ar fi în stare să mîne două roţi de moară. În prejurul valei, mai pe jos, sunt păduri seculari de fag, în cari încă n-a umblat securea, numai aşa-zicînd de dor; spre miazăzi-răsărit fruntea înaltă şi ple-

[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

șuvă a „vîrfului poienei“, spre carele oaspeții ar putea face cele mai frumoase și încîntătoare excursiuni“[24]. După convingerea aceleiași persoane, Stîna de Vale era, neîndoilenic, „un loc de revenire, (un) loc de recreațiune pentru puterile perdute; aer balsamat, apa ce-ți întărește nervii ... Vara în împrejurimea locului (sunt) turme de oi. Scriitorul acestora (al cărui nume ne-a rămas necunoscut — n.n.), în 15 septembrie a găsit pe acea vale frăguțe de cîmp și bureți delicați; deci numai drum și localități, căci cine odată va vedea acel loc, nu-l va mai uita, ci se va reîntoarce la el în tot anul“[25].

Conform celor stabilite la finele anului 1879, Mihail Pavel „a și dispus a se face la primăvară (deci în 1880 — n.n.) un firez pentru grinzi și scînduri“[26]. O aplicare promptă a măsurilor preconizate, astfel că la *17 iunie 1880* se menționa în *Familia* faptul că „au și început să se facă doue“[27] clădiri, între care probabil și „o baraca de vînători“[28], ulterior „mutată dintr-un loc într-altul“, după cum preciza Ioan Buteanu[29]. De asemenea, în vara anului 1880[30] s-a inițiat și construirea drumului, ca element important al planurilor la care ne-am referit în rîndurile precedente.

Unul dintre cele două „edificii“, alcătuit din 7 „chilii“ și situat în apropierea izvorului Pavel, era terminat în anul 1883[31] și, ca atare, a fost dat în folosință. Cei care erau găzduiți în el își aduceau de-acasă „veșminte de pat, galițe, legumi, mîncări reci ..., păzituri după dor și după potință“[32], deci tot ce era necesar pentru asigurarea unui „comfort“ minim. Situația aceasta nu era însă de tolerat, astfel că în 1884 a și fost „aredicat“ un restaurant, care dispunea numai de o sală și o „culină“[33]. În anul următor „s-au procurat veșminte de pat, s-a adus ospetariu, căruia i s-a lăsat gratuit opt vaci la dispozițiune pentru prevederea oaspeților cu lapte (și) s-a fixat un preț moderat de întreținere“[34].

Cunoscînd evoluția stațiunii, din corespondențele pe care le primea la redacție, Iosif Vulcan publică în *Familia* (din 14 iunie 1885) o notă din care reiese că această *„baie climatică“* (cum se exprima redactorul responsabil al revistei orădene) va lua „în sesonul acesta un avînt mai mare“. De altfel, Stîna de Vale „oferea deja comoditate“, deoarece erau terminate *„vreo șapte clădiri noue“*[35] (despre care aflăm că au fost con-

[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem.*
[26] *Ibidem.*
[27] Cor. ord., *De la Beiușiu*, în *Familia*, 1880, nr. 42, p. 273.
[28] Ioan Buteanu, *op. cit.*, p. 63.
[29] *Ibidem.*
[30] Cor. ord., *De la Beiușiu*, în *Familia*, 1880, nr. 42, p. 273.
[31] Ioan Buteanu, *op. cit.*, p. 63.
[32] *Ibidem*, p. 66.
[33] *Ibidem.*
[34] *Ibidem.*
[35] *Stîna de Vale*, în *Familia*, 1885, nr. 22, p. 263.

https://biblioteca-digitala.ro

struite „toate în cei 2—3 ani din urmă"), în care 32 de „odăi" erau „menite pentru adăpostirea oaspeţilor"[36]. Era asigurată transportarea oaspeţilor, cu căruţa, de la Beiuş, precum şi a poştei. Funcţionau deja băi calde şi reci. Condiţiile acestea îl determină pe Iosif Vulcan să afirme că în anul respectiv Stîna de Vale „are să ocupe loc în şirul băilor climatice. Ospeţi se pregătesc din mai multe părţi"[37]. Presupunerea se confirmă şi, ca atare, la 26 iulie 1885 se putea scrie că „viaţa balneară" în staţiune „începe să fie vială" iar „oaspeţii se înmulţesc pe toată ziua"[38]. Cîţiva dintre aceştia sînt consemnaţi, evident pentru argumentarea afirmaţiei[39]. Aflăm, de asemenea, că „s-au făcut şi căi de preumblare prin pădurea de brazi"[40].

Se manifestă o activă preocupare pentru completarea posibilităţilor, pentru ca „îndestulirea" să fie generală. „În zilele acestea — notează un colaborator al revistei lui Iosif Vulcan — se execută (în 15 august 1886 — n.n.) planul a două localităţi pentru scaldă rece, una la izvorul aşa-numit al minunilor"[41]. Despre „oaspeţi" se făcea menţiunea că numărul lor „variază între 40—50"[42]. Dintr-un reportaj apărut în *Familia* (în 7 august 1887) reţinem că la drumul ce lega Budureasa de Stîna de Vale „trebue să se lucreze mult" şi că în staţiune se aflau 50—60 persoane[43]. Situaţia exactă a „edificiilor" existente în anul 1887 este consemnată în broşura[44] lui Ioan Buteanu. Este o sursă documentară sigură, astfel că vom apela la informaţia pe care o conţine. Deci staţiunea consta, la acea dată, din următoarele edificii: cel mai vechi era „baraca pentru vînători"; vila „Siberia" (ridicată în 1883 lîngă izvorul Pavel şi compusă din şapte „chilii"[45]);cugleria (popicăria) cu un „conversatoriu"; la capătul acesteia o clădire cu două „chilii"; restaurantul (cu două săli „spaţioase"; înaintea acestuia un „rondo" şi alături un „conversatoriu"); spre sud-est, în formă de arc, opt „barăci, cele mai apte locuinţe pentru familii"[46]; o sală „mare de conversaţiune, adaptată şi pentru teatru"; vila „Ierusalimul" (din şase „chilii"), situată în faţa izvorului Pavel; vila „Academia" (destinată profesorilor din Beiuş, compusă din cinci „chilii" şi construită în 1886); spre vest de aceasta se afla un „edificiu cu doue chilii spaţioase"; o biserică (edificată în 1886); vila „Reşedinţa" (din cinci camere); în apropiere o clădire (cu două camere şi pivniţă); vila „Arcadia" (terminată în 1886 şi formată din şase „chilii mari"[47]); locuinţa pădurarului

---

36 *Ibidem.*
37 *Ibidem.*
38 *La Stîna de Vale*, în *Familia*, 1885, nr. 28, p. 335.
39 *Ibidem.* Este vorba de locuitori din Beiuş, Oradea, Budapesta, Băiţa şi alte aşezări.
40 *Ibidem.* Se menţionează că pentru „zilele viitoare s-au anunţat oaspeţi noi".
41 Un oaspe, *Stîna de Vale*, în *Familia*, 1886, nr. 31, p. 376.
42 *Ibidem.*
43 D., *Stîna de Vale*, în *Familia*, 1887, nr. 30, p. 356—357.
44 Ioan Buteanu, *op. cit.*, p. 63—67.
45 *Ibidem*, p. 63.
46 *Ibidem*, p. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

(cu două camere) şi lîngă aceasta cuptorul de pîine; „scălzile calde“, cu patru cabinete (fiecare cu cîte două căzi); mai sus de acestea se afla „duşul vechi“ şi cel nou (din 1886); un duş mare (din 1886) lîngă izvorul minunilor; diferite clădiri „de economia“ şi gheţăria[48]. Toate aceste edificii (care ofereau „adăpost la mai bine de o sută de persoane, afară de copii“) erau „clădite din lemne de molivi, în forma celor din Sviţera“[49] (adică din Elveţia) şi după planurile aprobate de Mihail Pavel. De observat că acestea erau „pe din leuntru vopsite sau văruite“, iar mobilierul realizat exclusiv din lemn de brad, într-o manieră simplă dar de bun gust[50].

Sporirea numărului celor care veneau la odihnă în staţiune depindea nu numai de „comfortul“ existent şi de calitatea drumului croit prin munţi, prin locuri greu accesibile, ci şi de mijloacele de deplasare spre Beiuş, de unde transportul persoanelor, alimentelor şi corespondenţei se făcea cu căruţa. O importanţă de neignorat în această direcţie a avut-o darea în folosinţă, în luna iulie 1887, a liniei ferate Oradea—Ceica—Beiuş—Vaşcău[51]. Aceasta, ca arteră de circulaţie, permitea — pentru sfîrşitul veacului al XIX-lea — o deplasare rapidă, astfel că Stîna de Vale va constitui un obiectiv turistic demn de interes pentru locuitorii din întreaga Transilvanie. Prin scoaterea din izolarea locală, provincială, Stîna de Vale devenea una din staţiunile căutate mai ales de intelectuali, inaugurîndu-se o nouă epocă în existenţa acesteia.

Dispunem de o descriere a imaginii pe care o prezenta staţiunea în anul 1888, datorată lui Iosif Vulcan, care — pentru valoarea ei documentară — se impune a fi reactualizată: „. . . vila din a cărei terasă scriu aceste şire se numeşte „Arcadia“. Nu ştiu cine i-a dat numele acesta, dar pot să constatez cu plăcere că a avut dreptate. O vale pitorească se răsfaţă înaintea mea şi giur împrejur munţi acoperiţi cu brazi formează cadrele tabloului fermecător . . . La poalele terasei clocoteşte un sprinten rîu de munte . . . Lîngă mine şi dincoace şi dincolo îmi surîd cochet nişte vile plăcute. De-a stînga vila Döry, făcută-n anul acesta, dincolo Reşedinţa, mai încolo vila Margareta şi alte căsuţe . . . ; de-a dreapta mea văd vila Aurora, ca Venus ridicîndu-se din valuri, căci nu-i cu totul îmbrăcată; mai încolo, ascunse-n desişul de brazi, mă-nvită băile încălzite şi deasupra lor duşurile reci . . . Mai încoace, pe coasta aceluiaşi deal, domineazã vila Siberia, numită astfel pentru că acolo e mai rece. Delectîndu-ne apoi în o vale admirabilă, ce desparte dealul acesta de altul, la stînga zărim localul pentru popice, de unde şi-n momentul acesta nişte vesele rîsete femeieşti străbat la mine; jos la picioarele al doilea se află restauraţiunea (restaurantul) cu două sale spaţioase şi cu o terasă ce parcă ne invită . . .;

---

[47] *Ibidem*, p. 64—65.
[48] *Ibidem*, p. 65.
[49] *Ibidem*.
[50] *Ibidem*, p. 65—66.
[51] D., *Stîna de Vale*, în *Familia*, 1887, nr. 30, p. 356.

https://biblioteca-digitala.ro

de-aice se ridică-n sus pe coastă un șir de căsuțe pentru turiști, fiecare casă e separată și are numai o odaie, niște locuințe foarte plăcute; mai la stînga ochiul se afundă-n rariștea unei văi lungi și pe dealul din stînga . . . zărim „Ierusalimul", cu locuințe menite pentru israeliți, în care șed tot creștini; mai în jos tocmai lîngă promenada de frunte se pregătește un salon de conversațiune și de pian"[52]. Același autor consideră că natura a înzestrat Stîna de Vale „cu o mulțime de frumuseți" și că poziția, aerul și apa de aici „întrec pe ale multor băi renumite", elemente care îl determină să creadă că stațiunea „are un viitor strălucit"[53]. Cărturarul Iosif Vulcan intuia, acum aproape un secol, șansele de perspectivă — întemeindu-se pe datele naturale ale locului și pe cunoștințele sale despre stațiunile balneo-climaterice ale timpului — ale Stînei de Vale, care s-a dezvoltat îndeosebi în ultimii ani.

Numărul turiștilor trecuse peste 300 la 12 august 1888[54], majoritatea acestora fiind din părțile bihorene dar și din „depărtări mai mari"[55]. Iosif Vulcan i-a consemnat pe cei care nu i-au „scăpat din memorie": din Beiuș (Augustin Antal, Irina Antal, Teodor Roșu, Vasile Leșan, Traian Farcaș, Coriolan Ardelean, Vasile Ignat, Ambroziu Creț, Teodor Fășie, Dimitrie Simai și N. Traian Radu), Oradea (Mihail Pavel, Teodor Kövary, dr. Augustin Lauran, Artemiu Șarcadi, Iosif Nestor, Iosif Vulcan, dr. Florian Duma, Ioan Pop, Elena Vereș, Aurel Pop, juristul Mihail Pavel și Ioan Pavel), Finiș (Ioan Paladi), Oșorhei (Ioan Gherlan), Căbești (Iosif Pop), Gepiu (Teodor Rafila), Uileacul de Beiuș (Augustin Antal jr.), Bratca (Vasile Cibenschi jr.), Sighetul Marmației (G. Belea), Folia (Maria Șerban), Șomcuta (N. Nilvan), Macău (George Iuhász), Arad (Vasile Paguba), Baia Mare (Gavril Szabo), Seghedin (V. Butean) și Buda (Silviu Suciu[56]). Era vorba de profesori, juzi la tribunal, avocați, notari cercuali, clerici și funcționari, deci numai categorii sociale care dispuneau de mijloace financiare.

Deși toate edificiile au fost construite din fondurile episcopiei române din Oradea (proprietatea acestei zone montane), totuși administrarea stațiunii pe timpul verii pretindea un personal specializat, de care însă respectiva instituție nu dispunea. Soluția adoptată a fost arendarea stațiunii, pretinzîndu-se sume destul de modeste[57], pentru ca „tarifa să fie cît mai moderată"[58]. În anul 1889 arendaș era Emeric Nylas din Beiuș, care anunța — în acești termeni — deschiderea stațiunii, la 1 iunie: „Acest loc de cură climatică, coroana comitatului Biharia și a munților bihăreni, prin frumusețea sa frapantă și prin poziția sa romantică, dar mai cu seamă din punct de vedere sanitar fiind foarte potrivit, a și început a fi frecventat de

[52] Iosif Vulcan, *Stîna de Vale*, în *Familia*, 1888, nr. 31, p. 357—358.
[53] *Ibidem.*
[54] *Ibidem.*
[55] *Ibidem.*
[56] *Ibidem.*
[57] Spre pildă, pentru anul 1887 stațiunea a fost arendată numai cu 600 de florini (Ioan Buteanu, *op. cit.*, p. 66).
[58] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

lume multă, încît numărul oaspeților în anul trecut s-a urcat la 500. Acuma are 50 de odăi pentru oaspeți, restaurațiune (restaurant) spațioasă și frumoasă, sală de dans mare și separată, clădire de băi . . . ; edificiile se tot sporesc, construite în stil elvețian"[59].

În anul 1890, stațiunea dispunea de 60 de „odăi"[60], deci de un mai extins spațiu de cazare, împrejurare care dezvăluie o tot mai mare afluență a turiștilor. Este, concomitent, o mărturie a faptului că Stîna de Vale își cîștigase statutul de veritabilă stațiune montană, evident în concepția și practicile sfîrșitului de secol al XIX-lea — și aceasta după numai un deceniu de stăruințe și realizări.

---

[59] *Deschiderea Stînei de Vale*, în *Familia*, 1889, nr. 21, p. 252. De la 1 iulie exista și „o muzică stabilă", fiind angajată „banda de lăutari țigani" a lui Alexandru Varga din Oradea. Se acorda, pentru cei care veneau la Stîna de Vale, un „scăzămînt" de 33% pe linia ferată. Taxa pentru o persoană (cazare, mîncare, distracții) era de doi florini pe zi.

[60] *Deschiderea Stînei de Vale*, în *Familia*, 1890, nr. 19, p. 228. În anul 1889 au fost găzduite în stațiune 500 de persoane. Dintre acestea cunoaștem cîteva, mai exact pe: Mihail Pavel, Teodor Kövary (Chioreanul), Toma Pacala, Iosif Vulcan, dr. Felician Bran (din *Oradea*), Ioan Butean, V. Ștefănică, Coriolan Ardelean, V. Dumbravă, Teodor Bulcu, S. Borlan, Augustin Antal, Silviu Rezei, V. Pop, Petru Herțe, dr. George Mureșan (din *Beiuș*), Aug. Antal jr. (*Uileacul de Beiuș*), L. Venter (*Sîmbăta*), Grigore Borlan (*Leta Mare*), A. Șterca-Șuluț (din *Bichiș*), Ioan Boroș (din *Zabran*), dr. I. Nechita (din *Zalău*) și S. Ganea (din *Graz*) (vezi *Familia*, 1890, nr. 34, p. 412).

https://biblioteca-digitala.ro